

حالى دله كان و جوره كانى

نوسينى : دايقى روهيدا ﴿زريان نه مين﴾ .

خوشه و پى پازى يه جا ئه م كردارو
 گوفتارانه دهره كى بن ياخود ناوه كى .
 ئه وهى ليره دا ده مانه ويٽ دريژهى پى
 بدهين و پروونى بكه ينه وه ئه م دابهش
 بوونهى عيباده ته كانه بۆ دوو بهش
 دهره كى و ناوه كى كه بهشى دووهميان
 دهورى سهره كى و گرننگ ده بينيت له
 دروست بوونى په يوه نديه كى پته وو
 نه چـراوى به نـده كان بـه
 په روه ردگار يانه وه، هه ر له برواھينان و
 يه كتاپه رستن و بى گومانى (اليقين) و
 پشت بهستن به خواو گه پانه وه بۆ لاي
 ئه و له كاتى پيويستى داو، ته وبه كردن و،
 ترسان و تكاو... هتد ده گرپته وه .
 كه ئه مانهش هه موويان په يوه ستن
 به دلـه وه و زۆريه شيان تاييه ت مه نـدن
 پى واته ته نها به عيباده تى دل
 ده ژميردرين ، خو ئه وه په رستنانهش به
 ئه ندامه كانى تر ئه نجام ده درين مه رجى
 وه رگرتنيان لاي خواو، پـوختى و
 ناپوختيان له دلـه وه يه . ئايا تا چ
 پاده يه ك له نييه ت و نيه اديكى پاكه وه

گومانى تيدا نى يه كه ئاده ميزاد بۆ
 خوا په رستن و عيباده ت خولقيئراوه ،
 هه ر بۆ ئه م مه به ستهش ئه م بونه وه رو
 زه وى و ئاسمانه ي بۆ فه راهه م كراوه و
 پازاوه ته وه تا بتوانيت رۆلى خوى تيدا
 ببينيت و ئاوه دانى بكاته وه ، ئه م ديدو
 تيروانينهش پوخته ي دىنى ئيسلامه و
 راستى يه كى چه سپاوه و هه ركه سيك له م
 پروانگه وه بروانيتته گرۆى ئاده ميزاد و
 ژيانى دونياو ئه م ده وروبه ره ئه وا خوى
 دۆزيوه ته وه و ماناي هه موو شتيك وه ك
 خوى تيده گات و هه نگاوه كانى به ره و
 پاسـته پى يه و خويشـى روو لـه
 به خته وه ريـه ، ئه م عيباده ت و
 خواپه رستى يهش كورت هه لئا يه ت له سه ر
 نويز و رۆزوو به ته نها (كه ئه مه بۆچونى
 زۆريك له خه لكى يه) به لكو مانا كه ي زۆر
 له مه فراوانتره و زانايانى ئيسلام به م
 شيويه پيناسه ي ده كه ن: (العبادۃ اسم
 جامع لكل ما يحبه الله ويرضاه من الأقوال
 والأعمال الظاهرة والباطنة).
 واته : په رستن ناويكى كۆيه بۆ هه موو
 كرداريك و گوفتاريك كه خوا پى

سه رچاوه ده گرن ؟ يان تا چ راده يه ك دل
ئاماده يه له گه لئاندا .

بهم جوره دلی مروق مه لبه ندى
برياره و جيگه ي كؤبونه وه ي بيروبا وه پرى
خاوه نه كه يه تى ، دهورى ئه م دلله به سهر
لاشه و ئه ندامه كانى تردا دهورى پادشاو
گه وره يى يه ك ده بينديت به سهر
سه ربازه كانيدا ، پيغه مبه ر ﷺ لهم
باره يه وه ده فهرمويت (... ألا وإن في
الجسد مضغة إذا صلحت صلح الجسد كله
و إذا فسدت فسد الجسد كله ألا وهي
القلب)^(۱).

ابن رجب په حمه تى خواى لى بيت
له شه رحى ئه م حديثه دا ده فهرمويت
(تئيدا ئاماژه بؤ ئه وه كراوه كه باشى
هه لسوكه وتى مروق به ئه ندامه كان و
دووركه وتنه وه ي له حه رام و خو پارستنى
له و شتانه ي كه گومانى تئدايه به پى
باشى دلله كه يه تى ، ئه گه ر ئه و كه سه
خاوه نى دللىكى ساغ بيت و جگه له
خوشه ويستى خاوا ترسان له توره بونى
ئه و هيچى ترى نه گرت بيته خو ئه و
ئه وكاته هه لسوكه وت و كرده وه ي
ئه ندامه كانيش هه موويان باش ده بن ، له
ئه نجامدا ئه وكه سه ش پاريزراو ده بيت
له حه رام) ..

وه ئه گه ر به پيچه وانه وه بوو واته
دللىكى خراپى هه بوو ديلى حه زو
ئاره زوه كانى ده بيت با ئه و حه زو
ئاره زوانه ش ما يه ي توره بوونى خودابن ،
ئه وكاته ش هه لسوكه وتى ئه ندامه كانيش
هه مووى خراپه ده بيت و خاوه نى ئه م
جوره دلله ش پرو له هه موو تاوانو
گوناهيك ده بيت به پى چه نديتى ويستى
دلله كه ي بؤ ئه م گونا هه^(۲)

ئه م فه رموده يه ش هه موو ئه كه سانه
به درؤ ده خاته وه كه ئه نجامده رى
چه ندين تاوانن وه ك ((چاوه نه گرتنيان
له حه رام و گوى گرتنيان له حه رام و
نه پاراستنى زمانيان له غه بيه ت كردن و
تئكه ل بوونى پياو له گه ل ئافره تان
... هتد)) . هه موو ئه م خراپه كار يانه
به بيانوى دل پاكي يه وه ده كريت .

دوا به دواى پرون بوونه وه ي ئه م
پاستيانه درده كه وييت كه گرنگى دان به
په روه درده كردنى دل و دهرن هه نكاوى
يه كه مه بؤ ئه و كه سانه ي هوگرى حه ق و
پاستين و ده يانه وييت به ره و پارزى بوونى
په روه ردگار يان برؤن .

ئه مه ش كار يكى ئاسان نى يه ، چونكه
له و پوژه وه شه يطانى نه فره ت لئكراو
دوژمنايه تى خو ي راگه ياندا له گه ل

(۲) (جامع العلوم والحكام) (۱/۲۸۴-۲۸۵).

(۱) (جزء من حديث رواه البخاري) (۱/۱۲۶) ومسلم
(۲۸/۲۷).

[يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ. إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ] (۴)
 واته / له پوژي دوايي هيچ شتيك
 بهنده کانی له سزای خوايي ناپاريزيت
 نه مال و سامان و وهنه مندال و کس و
 کار نه هيچ شتيکی تر، که نه مانه مايه
 دلخوشي و پشت نه ستوري خه لکين له
 ژيانی دوونیا دا ، ته نها نه و که سانه نه بيت
 به دلتيکی ساغ و سه ليمه وه ده گه پينه وه
 لای په روه رديگاره که واته با بزنانين دلی
 ساغ کامه يه و چونه :

ابن سيرين په حمه تي خواي لي بيت
 ده فهرمويت (دلی ساغ نه و دل يه که
 بزانيت به ته نها (خودا) شایانی په رسته و
 خودايه کی حقه و، وه پوژي دواييش
 به بي گومانی ديت، و وه بروای و ابيت و
 بي گومان بيت که خواي بالآ ده ست
 نه وهی له ناو گوړه کاندایه زيندوويان
 ده کاته وه) (۵).

نه م بيرو باوه رانه ش سه (سه رچاوهی)
 هموو خير يکن تا وا ده کن له و دل که
 سه لامه ت بيت له هموو حه زو ناره زويه ک
 که پيچه وانه بيت له گه ل شه رعی خوادا ،
 وه له هموو گومان يک (شبهه) که دژ بيت
 له گه ل نه و راستي يانه ی که له دين دا
 هه واليان پي دراوه ، نه و کاته ش هموو
 مه به ستيکی نه و دلانه بو لای خوا ده بيت

بهنده کانی خودا ، به دواي ده رفه ت دا
 ده گه پي و هميشه له سه نگر دايه بو
 چانندی تووی نه خوشی له دل کاندای و
 لاپي بوونی خاوه نه کانيان .

نيمه ش له بهر گرنگی و پيوستي نه م
 باسه هه ول ده دین له ريگه ی نه م
 گوښاره وه بو چاو پوښن کرډنه وهی
 موسولمانان و شاره زا بوونی زياتر
 هه رجاره ی به بابه تيک پيشکه ش بکه ين
 به لکو به يارمه تي خواي بالآ ده ست و
 پاشان گرته به ری نه و هو يانه ی که
 ده بنه هو ی ساغ بوونه وهی دل کاندای
 بکه وینه به نه و مزگيني يه خوايي يه که
 په يمانی داوه به بهنده دل سوژه کانی و
 ده فهرمويت :

[إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ
 مِنَ الْغَاوِينَ] (۶)

واته / نه و به ندانه ی که من رينمايم
 کرډون و به پاکي من ده په رستن نه وه
 (شه يطانی) تو زال نابی به سه رياندا.

جوړه کانی دل

جوړی به که م: دلی ساغ و زيندو و

(القلب السليم).

نه م جوړه دل يه که خواي گه وره له
 باره يه وه ده فهرمويت :

(۴) (سورة الشعراء: ۸۹).

(۵) (تفسير ابن كثير) (۳/۳۵۲).

(۶) (سورة الحجر: ۴۲).

و کرده و کانیشی ته‌نہا بۆ پر زامه‌ندی
 ئه‌و دهن ، هر كه سيك خوشی بویت له
 بهر خوايه و هر قی له هر كه سيك بییت له
 پیناوی ئه‌ودایه ، له هه‌موو کردارو
 گوفتاریکدا پیغه‌مبه‌ر ﷺ به پیشه‌وای
 خۆی ده‌زانیت و شوین پی‌ی ئه‌و
 هه‌له‌گریت .

جوړی دووهم : دلّی مردوو :

(القلب الميت)

ئهو دلّیه که له ژیریاری قورسی
 تاوان و خه‌تا‌دا وشک هه‌له‌هاتوه و هیچ
 ژیا نیکی تیدا نی‌یه . نه په‌روه‌ردگاری
 ده‌ناسیت ، وه‌نه ده‌په‌رستیت ، نازانیت
 کامه‌یه چه‌لال و کامه‌یه چه‌رام ، نو قمی
 ئه‌م خوشی و له‌زه‌ته کاتی یانه‌ی دونه‌یا
 بووه و نازانیت له‌ دوا‌ی ئه‌مه‌وه شتیکی
 تر هه‌بییت له ئه‌نجامی دوور که وتنه‌وه‌ی
 له به‌ندایه‌تی کردن و یادی خوا ، بوه‌ته
 به‌نده‌ی هه‌وا و ئاره‌زوه‌کانی هه‌روه‌ک
 خوا‌ی گه‌وره له‌ قورئان دا ده‌فه‌رمو‌یت :
 [أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ . أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ
 وَكَيْلًا]^(۶)

واته ئه‌وه‌که سه‌ی که هه‌وا و ئاره‌زوی
 نه‌فسی خۆی کردوه به‌ په‌رستراو
 (إله)ی خۆی وه‌ له‌ داخ‌وازی

ئاره‌زوه‌کانی ده‌رناچیت و سه‌رپیچی
 له‌فه‌رمانه‌کانی ناکات .

تاوا‌ی لی دیت په‌رده‌ی تاوان و گوناح
 دای ده‌پوشیت و به‌ هیچ شیوه‌یه‌ک هه‌قی
 پی‌ ناگات و نایبستیت به‌مه‌ش ناوه‌ستی
 له‌ئا‌کامدا ئه‌م دلّانه هه‌له‌ ده‌گه‌رینه‌وه‌و
 هه‌ق به‌ ناحه‌ق و نا‌هه‌ق به‌هه‌ق ده‌بینن ،
 باشی به‌ خراپ و خراپیش به‌ باشه
 ده‌زانن ، ئه‌م جوړه‌ش‌یان به‌وه
 ده‌ناسریته‌وه که له‌کاتی ئه‌نجامدانی
 تاوان و چه‌رام دا ناچله‌کیت و هه‌ست به
 ئازار ناکات هه‌روه‌ک و تراوه (ما لجرح
 بمیت ایلام) .

واته : مردوو هه‌ست به‌ ئازاری برین
 ناکات .

به‌ پیچه‌وانه‌ی دلّی زیندوو که
 هه‌ستیاره‌و به‌ سه‌رپیچی و تاوان توشی
 ئازارو نا‌په‌ه‌تی ده‌بییت ، ئه‌مه‌ش
 پالنه‌ری ده‌بییت بۆ ته‌وبه‌کردن و
 گه‌رانه‌وه‌ وه‌ک خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رمو‌یت :
 [إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ
 تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ]^(۷)

واته : به‌پاستی ئه‌و که سانه‌ی که
 له‌خوا ده‌ترسن و کار به‌فه‌رمانه‌کانی
 ده‌که‌ن . ئه‌گه‌ر توشی وه‌سوه‌سه‌ی
 شه‌یتان هاتن که فه‌رمانیان پی‌ بدات به‌

(۶) (سورة الفرقان: ۴۳) .

(۷) (سورة الأعراف: ۲۰۱) .

کاری خراب ئه وان کاتیک که بیر له گه وره یی خوا ده که نه وه ده زانن که ئه م فرمانه فرمانی شه ی تانه و سه ریچی ده که ن و به ناگا دینه وه^(۸).

وه له باره ی ئه م دلله مردوانه خوا ی گه وره ده فهرمویت :

[کَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحْجُوبُونَ]^(۹).

به ده لیلی ئه م ئایه ته پیروژه خوا هنی ئه م دلانه له روژی دا په رده پویشن له په روه ردگار یان هه روه ک چوئن له دنیا په رده پویشن له یادی ئه و.

جوړی سیبه م : دلی نه خویش

(القلب المریض)

ئه م جوړه دلله ده ژی به لام به ناساگی و ناته وای ... دوو ماهی تیدایه ، جاری به ولا ده یباو جاری به ملا ، ژیانی ئه و دلله ئه وه یه خوا ی گه وره ی خویش ده ویت و باوه ری پی یه تی ، وه هه ول دهادت بو پازی کرډنی هه روه ما نه خویشی و ناساگی یه که ی له وه دایه دنیا ی خویش ده ویت و هه ول دهادت بوسه ر خستنی ئاره زوه کانی ، له نیوان دوو بانگه وازدایه ، بانگی ئیمان و بانگی کوفر ئه و یان بانگی ده کات بو لای خوا و پیغه مبه رو

ژیانی دوا روژ ، ئه وی تریشیان بانگی ده کات بو سه ریچی و خویشی دوونیا و بی ناگابوون ، وه کام له م دوو بانگه وازه زال بوو به سه ریدا ده بیته ئه هلی ئه و لایه نه .

ئو نه خویشانه شی توشی دل دین دوو شیوه ن :

۱- نه خویشی یه کانی شه ک و گومان و دووللی (أمراض الشبهات) .

به لگه شمان بو ئه م جوړه نه خویشی یانه) ئه م ئایه ته پیروژه یه :
[فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ]^(۱۰).

واته : دوو پروان دلپان نه خویشه به نه خویشی شه ک و گومان و پرت کرډنه وه ی هه ق له به رامبه ر ئه مه شدا خوا ی گه وره باری دهر دیان گرانتر ده کات به چه سپانندن و سه رسه ختی دینه که ی .

۲- به شی دووهمیان هه موو ئه و نه خویشی یانه ده گریته وه که ده که ونه ژیر سیبه ری چه زو ئاره زوه کانه وه (أمراض الشهوات) ئه م جوړه شیان به م ئایه ته پیروژه ته فسیر کراوه : [فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ]^(۱۱)

(۱۰) (سورة البقرة: ۱۰).

(۱۱) (سورة الأحزاب: ۳۲).

(۸) (زبدة التفسیر).

(۹) (سورة المطففين: ۱۴).

خوینہ رانی بہ پریز موسولمانانی
خوشہ ویست نیستا کاتی ئوہ ہاتوہ
کہ ہریہ کیلک لہ ئیمہ پروانیتہ دلی
خوی و لی ورد بییتہ وہ بو ئوہی
بزانیٹ دلہ کہی لہ کام جورہو بہ کام
دہردہ وہ دہنالینیت ، ئہ گہر دلکی
نہ خوشہ ہول بدات بو چارہ سہرکردنی
پیش ئوہی بگاتہ خزمہت پہرہردگاری
بہ دلکی نہ خوشہ وہ وہ ئہ گہر دلکی
ساغہ با ئہم ساغ و سہ لامہ تی بہ
بپارینیت ہتا مردن .

وہ ئہ گہر دلکی مردوہ ئوہا با بزانیٹ
کہ خوی گہرہ مردوہ کان زیندوہ
دہکاتہ وہ وہ کہ دہفہ رمویت
[اَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ
الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ]^(۱۲) .

والحمد لله رب العالمين

سہرچا وہ کان :

- ۱- البحر الرائق من الزهد والرقائق .
- ۲- تفسیر ابن کثیر .
- ۳- الجواب الکافی لمن سأل عن الدواء الشافی ابن قیم الجوزیة .

واتہ : ئہی ئافرہ تانی پروادار لہ کاتی
گفتوگودا دہنگتان نہرم و ناسک
مہ کہ نہ وہ چونکہ ئوہ کہ سہی کہ دلی
نہ خوشہ تہماع تیکردنتان دہبیٹ و دلی
پیتانہ وہ پہیوہست دہبی ! (طماع)
دہبیٹ .

جوری یہ کہ میان (أمراض
الشبهات) دہبیٹہ ہوی گہندہل بوونی
عہ قیدہ و بیروباوہر وہ جوری
دوہ میان (أمراض الشهوات) دہبیٹہ ہوی
شیوانی ویست و ئیرادہی مروؤف .

چارہ سہریش بو ہردوہ جورہ کہ
تہنہا قورئان و بہرنامہی خواہی ،

کہ ئوہ ہندہ بہ لگہ و پری بوونی تیدایہ
مروؤف بتوانیت ہق لہ ناہق حیا بکاتہ وہ
وہ موو شتیک لہ سہر شیوہی خوی
ببینیت ، ئہ مہش دہبیٹہ ہوی راست
بوونہ وہی ہست و بو چون و زانستی
مروؤف ، وہ ئوہ ہندہش پہندوہ ئاموزگاری و
کار لہ جی بی خوی گہورہی تیدایہ . بہ
ترساندن و ہاندان و دونیا بہ کہم گرتن و
شیرین کردنی ئوہ پاداشتہی کہ لای خوا
ہہیہ وا دہکات لہ بہندہکانی پارسہنگ
وہریگرن و زیدہ پڑوہی نہ کہن لہ
جی بہ جی کردنی حہزہ کانیا ندا .

(۱۲) (سورة الحديد: ۱۷) .